

एम. ए. (मराठी) / १

पुणे विद्यापीठ
शैक्षणिक वर्ष २००२ पासून पुढे
एम. ए. (मराठी) अभ्यासक्रम
प्रास्ताविक

एम. ए. ला येणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा बी. ए. च्या पातळीवरील - विशेषतः विशेषस्तराच्या पातळीवरील—अभ्यास झालेला असतो. त्याच्या या पूर्वज्ञानाचा विचार करता 'भारतीय साहित्यशास्त्र', 'प्राथमिक पातळीवरील भाषाविज्ञान', 'साहित्यकृतीचा संहितानिष्ठ अभ्यास' या विषयाशी तो परिचित असतो. वाङ्मयप्रकारांची संकल्पना त्याला माहित नसली, तरी वाङ्मयप्रकारांशी त्याची तोंडओळख झालेली असते. समकालीन वाङ्मयप्रवाहांची त्याला बरीचशी समज आलेली असते.

या गोष्टी लक्षात घेतल्या म्हणजे एम. ए. च्या दोन वर्षांच्या अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे ठरविता येतात.

१. विद्यार्थ्यांला आपल्या आवडीचे संशोधनाचे क्षेत्र निश्चित करता येणे.
२. मराठी भाषा आणि वाङ्मयाचे प्रगत ज्ञान होणे.
३. समकालीन वाङ्मयीन प्रवाहांचे नीट आकलन होणे.
४. वाङ्मयीन प्रश्नांसंबंधी विचार करण्याची जाण येणे.
५. वाङ्मयीन आणि जीवनविषयक जाणीव प्रौढ होणे.
६. विद्यार्थ्यांच्या लेखनगुणांना उत्तेजन मिळणे.
७. चिकित्सक अभ्यासाची क्षमता वाढविणे.
८. साहित्याभ्यासासंदर्भात विवेच्य विषयांची आणि त्यांच्या प्रस्तुताप्रस्तुततेची जाण निर्माण करण्यास मदत करणे, अशा विषयांच्या चिकित्सेची समज वाढविणे.
९. विशिष्ट कालखंडातील साहित्याच्या व्याप्तीबद्दल जाण निर्माण होण्यास मदत करणे, अशा व्याप्तीने अभ्यास करण्याची क्षमता वाढविणे.
१०. लेखकाच्या 'समग्र लेखक' म्हणून अभ्यासाची समज निर्माण होण्यास मदत करणे, अशा अभ्यासाची क्षमता वाढविणे.

एम. ए. (मराठी) / २

११. साहित्यकृतीच्या, साहित्यप्रकाराच्या तौलनिक अभ्यासाबाबत दिशा, व्याप्ती आणि मर्यादा यांची समज निर्माण होण्यास मदत करणे, अशा अभ्यासाची क्षमता वाढविणे.
१२. साहित्यविषयीच्या प्राचीन, मध्ययुगीन, आधुनिक भारतीय व पाश्चात्य विचारांबाबत समज वाढविण्यास मदत करणे, अशा विचारांचे सूक्ष्म विश्लेषण व चिकित्सक अभ्यास करण्याची क्षमता वाढविणे.
१३. साहित्याच्या व्यवच्छेदक लक्षणांबाबत विचारांची आणि वाङ्मयीन मूल्यमापनाच्या दृष्टीची समज वाढविणे.
१४. साहित्याभ्यासासंदर्भात विवेच्य विषयांची आणि त्यांच्या प्रस्तुताप्रस्तुततेची जाण निर्माण करणे.
१५. समीक्षा आणि उपयोजित समीक्षा याविषयी उचित समज निर्माण होण्यास मदत करणे, अशा पद्धतीने समीक्षा करण्याची क्षमता वाढविणे.
१६. भाषेचे विविध व्यवहार आणि साहित्यासंदर्भातील भाषाव्यवहार याविषयी आकलनाची क्षमता वाढविणे.
१७. लेखन-संपादन, लेखन-विद्या, भाषांतर, रूपांतर प्रक्रियांविषयी आणि त्यासंबंधीच्या समस्या विषयी माहिती देणे. या सर्व विषयांसंदर्भात समज वाढविणे. वरील सर्व प्रकारचे लेखन करता यावे म्हणून प्रात्यक्षिक करून घेणे.
१८. एकंदरीत विद्यापारंगत (एम.ए.) या पदवीला विद्यार्थ्यांने पात्र होणे.

एम.ए. च्या अभ्यासाची वरील उद्दिष्टे व विद्यार्थ्यांचा बी. ए. च्या विशेष स्तरावर झालेला अभ्यास लक्षात घेऊन एम. ए.च्या (मराठी) अभ्यासक्रमाची रचना पुढीलप्रमाणे केली आहे.

१. साहित्यविचार व समीक्षाविचार
२. भाषाविज्ञान व सामाजिक भाषाविज्ञान

एम. ए. (मराठी) / ३

३. वाङ्मप्रकारांचा अभ्यास
४. लेखकाचा विशेष अभ्यास
५. अर्वाचिन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
६. कालखंडाचा अभ्यास

याशिवाय पुढे निर्देशिलेल्या ऐच्छिक विषयांमधून प्रत्येक वर्षी एक याप्रमाणे दोन विषयांची निवड त्यास करता येईल.

१. ग्रामीण साहित्य आणि दलित साहित्य
२. मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी
३. तौलनिक साहित्याभ्यास व भाषांतरमीमांसा
४. वाङ्मयतिहासलेखनविद्या
५. अलंकार, छंद आणि व्याकरण
६. सौंदर्यशास्त्र
७. लोकसाहित्य व मराठी लोकसाहित्य
८. लेखनविद्या व निबंधलेखन
९. मराठीतील वैचारिक साहित्य
१०. साहित्याचा सामाजिक दृष्टीने अभ्यास

एम.ए. (मराठी) अभ्यासक्रम

संक्षिप्त आराखडा

(इ. स. २००२ ते २००३ या शैक्षणिक वर्षापासून प्रारंभ होणारा अभ्यासक्रम)

एम. ए. भाग - १ :

१. अभ्यासपत्रिका क्र. १ : साहित्यप्रकारांचा अभ्यास
२. अभ्यासपत्रिका क्र. २ : अर्वाचीन मराठी साहित्याचा इतिहास (१८१८ ते १९६०)
३. अभ्यासपत्रिका क्र. ३ : भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक व सामाजिक

एम. ए. (मराठी) / ४

४. अभ्यासपत्रिका क्र. ४ : ऐच्छिक विषय

१. ग्रामीण साहित्य आणि दलित साहित्य
- किंवा २. मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी
- किंवा ३. तौलनिक साहित्याभ्यास व भाषातरमीमांसा
- किंवा ४. वाङ्मयेतिहासलेखनविद्या
- किंवा ५. अलंकार, छंद आणि व्याकरण

एम. ए. (मराठी) / ५

एम. ए. मराठी : भाग १

अभ्यासपत्रिका क्र. १ : साहित्यप्रकारांचा अभ्यास

या अभ्यासपत्रिकेत प्रमुख/प्रधान साहित्यप्रकार अभ्यासले जावेत. कथा, कादंबरी, कविता, नाटक हे साहित्यप्रकार प्रत्येक दोन वर्षांनंतर चक्राकार पद्धतीने बदलत राहतील. यासाठी ६ ते ८ त्या-त्या साहित्यप्रकारांतील पुस्तके नेमली जातील. ती पुस्तके वेगवेगळ्या प्रवृत्ती, कालखंड आणि विकास दर्शविणारी असावीत. साहित्यप्रकारांचा अभ्यास पुढीलप्रमाणे केला जावा.

प्रथम सत्र : (अ) १. साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक

विचार, संकेतव्यूह

२. साहित्य आणि साहित्यप्रकार वर्गीकरणाची

तत्त्वे, दृष्टिकोन

३. प्रकार आणि उपप्रकार

४. साहित्यप्रकारांचे परस्परांशी नाते

५. प्रकारनिष्ठ साहित्यसमीक्षेचा प्राथमिक परिचय

(ब) साहित्यप्रकाराची ऐतिहासिक जडण-घडण :

१. नेमलेल्या साहित्यप्रकाराची ऐतिहासिक जडण-घडण - प्रमुख स्थित्यंतरे

२. घडण व स्थित्यंतरामागील विचारप्रणाली, वाङ्मयीन परंपरा, प्रवृत्ती, संकेत आणि सांस्कृतिक संदर्भ.

३. साहित्यप्रकाराचे वाङ्मयेतिहासाशी, संस्कृतीशी असलेले संबंध

(क) नेमलेल्या साहित्यप्रकारांविषयीच्या सैद्धान्तिक विचार

एम. ए. (मराठी) / ६

द्वितीय सत्र

जून २००२ पासून पुढील दोन वर्षांसाठी 'कथा' हा वाङ्मयप्रकार: 'साहित्यप्रकार' म्हणून अभ्यासावयाचा आहे. त्यासाठी पुढील सहा कथा नेमण्यात आल्या आहेत. या नेमलेल्या कथांचा प्रकारनिष्ठ समीक्षेच्या दृष्टीने अभ्यास करावयाचा आहे.

१. दिवाकर कृष्णांची कथा	: संपादक : वि. स. खांडेकर
२. कळ्यांचे निःश्वास	: विभावरी शिरूरकर
३. अमोद सुनासी आले	: दि. बा. मोकाशी
४. पड	: अमिताभ
५. बिरडं	: भास्कर चंदनशिव
६. चिरदाह	: भारत सासणे

संदर्भग्रंथ

१. साहित्याचे अध्यापन आणि प्रकार	: संपा. श्री. पु. भागवत/
रसाळ सुधीर
२. वाङ्मयाचे अध्यापन	: संपा. वा. पु. भिडे, डॉ. पुंडे
३. वाङ्मयप्रकार	मधू कुलकर्णी
४. लघुकथा तंत्र आणि मंत्र	ना. सी. फडके
५. लघुकथा तंत्र आणि मंत्र	बा. कृ. गलगली
६. लघुकथा परिसर	म. द. हातकणंगलेकर
७. मराठी कथा	सुधा जोशी, मुंबई
८. मराठी कथा-उद्गम आणि विकास	डॉ. इंदुमती शेवडे
९. ग्रामीण कथा- स्वरूप	डॉ. वासुदेव मुलाटे
१०. भूमी आणि भूमिका	भास्कर चंदनशिव
११. ललित (अंक)	डॉ. नागनाथ कोतापळे
१२. साहित्याचा अन्वयार्थ	डॉ. नागनाथ कोतापळे
१३. प्रदक्षिणा	संपा.- रा. श्री. जोग

एम. ए. (मराठी) / ७

१४. मराठी साहित्य- प्रेरणा, स्वरूप डॉ. गो. मा. पवार,
हातकणंगलेकर
१५. खडक आणि पाणी गंगाधर गाडगीळ
१६. आधुनिक मराठीचा इतिहास संपा.-रा. श्री. जोग
खंड ४, ५, ६
१७. आधुनिक मराठीचा इतिहास अ. ना. देशपांडे
खंड १, २
१८. पाच कथाकार संपा. - वि. स. खांडेकर
१९. सहा कथाकार डॉ. भा. दि. फडके
२०. मातीखालची माती डॉ. आनंद यादव
२१. ग्रामीण कथा- स्वरूप, समस्या डॉ. आनंद यादव
२२. मातीतलं मोती डॉ. आनंद यादव
२३. दलित कथेचा विकास डॉ. प्रकाश कुंभार
२४. मराठी दलित कथा डॉ. अविनाश डोळस
२५. दलित कथा डॉ. अविनाश डोळस
२६. दलितेतरांचे दलित साहित्य बाबुराव गायकवाड

एम. ए. (मराठी) / ८

अभ्यासपत्रिका क्र. २ : अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
(१८१८ ते १९६०)

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास पुढीलप्रमाणे अभ्यासला जावा.

प्रथम सत्र : १८१८ ते १८६० - केवळ पार्श्वभूमीदाखल

१८६० ते १९२० - प्रमुख वाङ्मयप्रकार

द्वितीय सत्र : १९२० ते १९६० - प्रमुख वाङ्मयप्रकार

संदर्भग्रंथ

१. अर्वाचीन मराठी गद्याची पूर्वपीठिका	गं. बा. सरदार
२. मराठी गद्याचा इंग्रजी अवतार	द. वा. पोतदार
३. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
खंड १, २	डॉ. अ. ना. देशपांडे
४. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
खंड ४, ५, ६	संपा.- रा. श्री. जोग
५. प्रदक्षिणा (खंड १, २)	कॉन्टिनेन्टल, पुणे
६. मराठी साहित्य-प्रेरणा व स्वरूप	संपा.- डॉ. गो. मा. पवार
७. मराठी कथा-उद्गम आणि विकास	डॉ. इंदुमती शेवडे
८. मराठी वाङ्मयांचा विवेचक इतिहास	प्र. न. जोशी
९. मराठी कादंबरी- प्रेरणा व स्वरूप	कुसुमावती देशपांडे
१०. धार आणि काठ	नरहर कुरुंदकर
११. काही कवी : जाणिवा आणि शैली	डॉ. सुधीर रसाळ
१२. मराठी कविता (१९४५ ते १९६०)	रा. श्री. जोग
१३. मराठी ग्रामीण कथा- स्वरूप व विकास	डॉ.वासुदेव मुलाटे
१४. आधुनिक मराठी कवितेचा इतिहास	निशिकांत ठकार
१५. मार्क्सवाद व दलित साहित्य	वि. स. जोग
१६. कादंबरी आणि मराठी कादंबरी	उषा हस्तक
१७. मराठी प्रादेशिक कादंबरी	डॉ. मदन कुलकर्णी

एम. ए. (मराठी) / ९

१८. मार्क्सवाद व मराठी साहित्य	वि. स. जोग
१९. भूमी आणि भूमिका	भास्कर चंदनशिव
२०. मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास	रा. के. लेले
२१. स्वातंत्र्योत्तर मराठी लावणी	डॉ. विजय आहेर
२२. मराठी वाङ्मयाचा अभिनय इतिहास	संपा.-डॉ. गं. ना. जोगळेकर
२३. अर्वाचीन मराठी वाङ्मयसेवक	संपा.- गं. दे. खानोलकर
२४. अंधारयात्रा	त्र्यं. वि. सरदेशमुख
२५. परंपरा आणि नवता	गो. वि. करंदीकर
२६. कादंबरी	ल. ग. जोग
२७. पहिली परंपरा	द. भि. कुलकर्णी
२८. दुसरी परंपरा	द. भि. कुलकर्णी
२९. कविता : नवी आणि जुनी	वा. ल. कुलकर्णी
३०. आधुनिक मराठी कविता	भ. श्री. पंडित
३१. मराठी कादंबरी	चंद्रकांत बांदिवडेकर
३२. आधुनिक मराठी कविता : एक दृष्टिक्षेप	नागनाथ कोतापळे
३३. स्वातंत्र्योत्तर मराठी कविता	संपा.: डॉ. सुषमा करोगल
३४. मराठी नाटक : स्वातंत्र्यकाल	वि. भा. देशपांडे
३५. रंगयात्रा	वि. भा. देशपांडे
३६. खडक आणि पाणी	गंगाधर गाडगीळ
३७. मर्ढेकरांची कविता	धों. वि. देशपांडे
३८. प्रदेश साकल्याचा	त्र्यं. वि. सरदेशमुख
३९. तिसऱ्यांदा रणांगण	द. भि. कुलकर्णी

अभ्यासपत्रिका क्र. ३ : भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक व सामाजिक

प्रथम सत्र : वर्णनात्मक भाषाविज्ञान

१. भाषा : स्वरूप कार्य आणि अभ्यासपद्धती
२. तुलनात्मक विचार : संकल्पना, स्पष्टीकरण
भाषा आणि भाषण
उच्चारण आणि लेखन
व्यावहारिक भाषा आणि साहित्याची भाषा
३. भाषाभ्यासाच्या विविध कक्षा : तात्त्विक आणि उपयोजित
भाषाविज्ञान आणि मानसशास्त्र : मनोभाषाविज्ञान
भाषाविज्ञान आणि समाजशास्त्र : मनोभाषाविज्ञान
भाषाविज्ञान आणि मानववंशशास्त्र
भाषाविज्ञान आणि कोशविज्ञान
भाषाविज्ञान आणि बोली भूगोल
४. स्वन, स्वनिम- स्वनांतर : संकल्पना आणि परस्परसंबंध
स्वनिम विश्लेषणाची तंत्रे / तत्त्वे
खंडयुक्त स्वनिम, खंडिताधिष्ठित स्वनिम
व्यवच्छेदक विनियोग आघात
पूरक विनियोग सुरावली
मुक्त परिवर्तन सीमासंधी इ.
५. रूपिका, रूपिम-रूपिकांतर : संकल्पना आणि परस्परसंबंध
रूपिम विश्लेषणाची तंत्रे / तत्त्वे
रूपिमांचे प्रकार
रूपांची घटना
६. वाक्यविन्यास : संकल्पना : वाक्य
वाक्यविश्लेषण : रूपबंध आणि वाक्य परस्परसंबंध
प्रथमोपस्थित संघटक पद्धती
७. अर्थविन्यास : संकल्पना : अर्थ
अर्थस्वरूप, अर्थक्षेत्र, घटक विश्लेषण

अर्थप्रकार : निर्देशनपर अर्थ
सांकल्पनिक अर्थ
गुणव्यंजक अर्थ
भावपर अर्थ
शैलीगत अर्थ

अनेकार्थता, समानर्थता वगैरे

द्वितीय सत्र : सामाजिक भाषाविज्ञान

१. सामाजिक भाषाविज्ञान : स्वरूप आणि व्याप्ती
२. भाषा, बोली आणि समाज
३. भाषा आणि आर्थिक वर्गव्यवस्था
४. भाषा आणि विविध व्यवसाय क्षेत्रे/ विविध क्षेत्रीय वापर
५. भाषा आणि लिंगभेदानुसार विशिष्ट वापर, स्त्री-पुरुष बालभाषा (Body-talk)
६. भाषा आणि सांस्कृतिक व्यवस्था
७. भाषा, सामाजिक परंपरा, विविध सामाजिक संस्था
८. प्रमाण भाषा आणि परभाषा संपर्क
पिजिन (Pidgin) आणि (Creol) भाषांच्या निर्मितीसंदर्भात मांडले.
९. समाजांतर्गत नवव्यवस्थेचा उदय आणि त्यांच्या आविष्कार पद्धती औद्योगिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक वगैरे लघुक्षेत्रे किंवा पोटसमूह आणि विशिष्ट भाषा यांचे निरीक्षण

संदर्भग्रंथ

१. ध्वनिविचार	डॉ. ना. गो. कालेलकर
२. भाषा : इतिहास आणि भूगोल	डॉ. ना. गो. कालेलकर
३. भाषा आणि संस्कृती	डॉ. ना. गो. कालेलकर
४. भाषा आणि भाषाशास्त्र	डॉ. श्री. न. गजेंद्रगडकर
५. मराठीचा भाषिक अभ्यास	संपा.- डॉ. मु. श्री. कानडे

एम. ए. (मराठी) / १२

६. भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक	संपा- डॉ. मालशे, डॉ. इनामदार, डॉ. सोमण
७. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : स्वरूप आणि पद्धती	संपा- डॉ. कळे, डॉ. सोमण
८. मराठीच्या प्रमाणभाषेचे स्वरूप	डॉ. सुहासिनी लद्दू
९. अर्वाचीन मराठी	डॉ. रमेश धोंगडे
१०. अभिनव भाषाविज्ञान	डॉ. गं. ना. जोगळेकर
११. भाषाविज्ञान परिचय	डॉ. मालशे, डॉ. पुंडे, डॉ. सोमण
१२. मराठी भाषाव्यवस्था आणि अध्यापन	डॉ. चंद्रकांत इंदापूरकर
१३. समाजभाषाविज्ञान : प्रमुख संकल्पना	र. ना. वरखेडे
१४. सामाजिक भाषाविज्ञान : एक नवे अभ्यासक्षेत्र :	मराठी संशोधन पत्रिका, मार्च १९७८
१५. सामाजिक भाषाविज्ञान	डॉ. प्रभाकर जोशी प्रा. चारुता गोखले
१६. वैखरी : भाषा आणि भाषाव्यवहार	डॉ. अशोक रा. केळकर
१७. मध्यमा	डॉ. अशोक रा. केळकर
१८. आधुनिक भाषाविज्ञान : सिद्धान्त, उपयोजन	डॉ. रवींद्र मालशे
१९. आत्मलक्ष्यी समीक्षा	डॉ. रमेश धोंगडे
२०. दलितांची आत्मचरित्रे	डॉ. रमेश धोंगडे
२१. Sociolinguistics : An introduction	Peter Trudgill
२२. Course On Gen. linguistics	F.de Sussure
२३. Sociolinguistics Patterns	William Labov
२४. Language in Sociocultural Change	J. A. Fishman

२५. Ciolinguistics : Selected Readings	By J. B. Pride
Edited & J. Homes
२६. Language and Social Context	Edited By P.Ganglioli
२७. Pidgin & Creol Language	B. A. Hall
२८. Pidginication & Creolization of Language	Edited By D. Hymes
२९. Language in Society	Jeam Malmstrom
३०. Sociolinguistics	R. A. Hudson
३१. मराठी भाषेचा आर्थिक संसार	डॉ. अशोक रा. केळकर
३२. ऐतिहासिक भाषाशास्त्र	डॉ. र. रा. गोसावी
३३. सुबोध भाषाशास्त्र	डॉ. प्र. न. जोशी
३४. सुलभ भाषाविज्ञान	डॉ. दत्तात्रेय पुंडे
३५. यादवकालीन मराठी भाषा	डॉ. शं. गो. तुळपुले
३६. सुलभ मराठी व्याकरण	मो. रा. वाळंबे
३७. आधुनिक भाषाविज्ञान
(संरचनावाही व सामान्य)	डॉ. कल्याण काळे,
डॉ. सोमण

अभ्यासपत्रिका क्र. ४ : ऐच्छिक विषय

ग्रामीण साहित्य आणि दलित साहित्य

प्रथम सत्र : ग्रामीण साहित्य

उद्देश

१. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतरच्या कालखंडात ग्रामीण साहित्यनिर्मितीची कारणपरंपरा समजावून घेणे.
२. ग्रामीण साहित्याचे स्वरूप व कार्य यांची चिकित्सा करणे.
३. ग्रामीण साहित्यातील विविध वाङ्मयप्रकारांचा विकास कसा होत गेला याचे मूल्यमापन करणे.
४. ग्रामीण साहित्याने दिलेले योगदान, त्याच्या विकासाची भावी दिशा यांची मीमांसा करणे.

घटक विश्लेषण

१. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतरचे मराठी वाङ्मयस्वरूप, ग्रामीण साहित्याचा प्रवाह निर्माण होण्याची कारणपरंपरा, सामाजिक आणि वाङ्मयीन कृषि-औद्योगिक अवस्थांतरे, आधुनिकता, शैक्षणिक विकास, जाणीव-जागृती इ.
२. गावगाड्याची जडणघडण : कालची व आमची. जात, कुटुंब व आर्थिक-सामाजिक संबंध, ग्रामीण साहित्यांचे वेगळेपण - रचनात्मक की वृत्तात्मक? 'ग्रामीण' या संज्ञेची चर्चा ग्रामीण साहित्यातून घडणारे सामाजिक, सांस्कृतिक दर्शन, ग्रामीण साहित्याचे देशीपण.
३. ग्रामीण साहित्य आणि सामाजिक, सांस्कृतिक चळवळ, वर्गीय जाणिव आणि कलात्मकता, नव्या अभिरुचीची जडणघडण, प्रमाणभाषा, ग्रंथभाषा व ग्रामीण बोली, निवेदनातील कार्य, साहित्य आणि सामाजिक बांधिलकी, बदलती खेडी व साहित्य
४. ग्रामीण साहित्यातील कथा, कादंबरी, कविता, ललित, गद्य, नाटक इ. वाङ्मयप्रकारांची वाटचाल (स्वातंत्र्यपूर्व कालखंड १९४७ ते १९६० व १९६० नंतरचा) विविध वाङ्मयप्रकारांच्या विकासाच्या स्थितिगतीची मीमांसा

५. ग्रामीण साहित्याने वाङ्मयक्षेत्रास दिलेले योगदान, भाषेची वेगळी जाणीव, आशयदृष्ट्या वर्तमान वास्तवाविषयी जागरूक राहण्याची जाणीव, प्रातिनिधिक साहित्याची जाणीव, साहित्याच्या आकलनासंबंधी व आस्वादासंबंधी अपेक्षा व वस्तुस्थिती.

संदर्भग्रंथ

१. ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि समस्या	डॉ. आनंद यादव
२. ग्रामीणता : साहित्य आणि वास्तव	डॉ. आनंद यादव
३. मराठी साहित्य : समाज आणि संस्कृती	डॉ. आनंद यादव
४. ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि शोध	डॉ. नागनाथ कोतापळे
५. गावगाडा	त्रिं. ना. अत्रे
६. गावरहाटी	वि. म. दांडेकर, जगताप
७. अश्वत्थाची सळसळ	रा. ग. जाधव
८. जनसाहित्याच्या दिशेने	या. वा. वडस्कर
९. ग्रामीण साहित्य : एक चिंतन	डॉ. द. ता. भोसले
१०. साहित्यचिंतन	डॉ. जनार्दन वाघमारे
११. ग्रामीण कथा	डॉ. वासुदेव गुलाटे
१२. ग्रामीण साहित्य : प्रेरणा आणि प्रयोजन	श्रीराम गुंदेकर
१३. ग्रामीण साहित्य	रा. रं. बोराडे
१४. मराठी कादंबरीतील प्रादेशिकता	भास्कर शेळके
१५. ग्रामसंस्कृती	डॉ. आनंद यादव
१६. भूमी आणि भूमिका	भास्कर चंदनशिव
१७. ग्रामीण कादंबरी	डॉ. रविंद्र ठाकूर

द्वितीय सत्र : दलित साहित्य

उद्देश

१. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतरच्या कालखंडात दलित साहित्यनिर्मितीची कारणे, परंपरा आणि या साहित्याने दिलेल्या आव्हानांचा अभ्यास करणे.
२. दलित साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या वेदनांचे व विद्रोहाचे स्वरूप जाणून घेणे.

३. दलित साहित्यातून उत्पन्न केलेल्या विविध वाङ्मयीन प्रश्नांची चिकित्सा करणे.
४. दलित साहित्यातील विविध वाङ्मयप्रकारांचा विकास कसा होत गेला आहे, त्याचे मूल्यमापन करणे.

घटक विश्लेषण

१. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतरचे मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप आणि दलित साहित्य—निर्मितीमागील प्रेरणा, जागतिक-सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन जातिव्यवस्थेमुळे, आर्थिक व्यवस्थेमुळे झालेले शोषण, डॉ. आंबेडकराचे तत्त्वज्ञान व त्यांच्या चळवळी; तसेच बुद्ध, म. फुले, कार्ल मार्क्स यांच्या विचारधारांचा असलेला संबंध, मानवी मूल्यांचे भान, विज्ञाननिष्ठ, आधुनिकता, दलित साहित्याचे वेगळेपण : रूपात्मक, देशीपण
२. दलित साहित्य आणि पुनरुत्थानाच्या चळवळी, नकार, विद्रोह आणि साहित्य, वर्गीय जाणिवा, प्रमाणभाषा, ग्रंथभाषा आणि बोली, दलित साहित्य आणि सामाजिक बांधिलकी, वेगळेपण, सौंदर्यशास्त्र हवे काय? दलित साहित्यातील बदल, तोचतोपणा, आक्रोश, एकसुरीपणा साहित्यच नव्हे.
३. दलित साहित्यातील कविता, आत्मचरित्रे, कथा, नाटक, कादंबरी, आंबेडकरी, शाहिरी वाङ्मय इ. वाङ्मयप्रकारांची वाटचाल (१९४५ ते ६०, ६० नंतर) दलित साहित्यसमीक्षा—स्थूल स्वरूप
४. दलित साहित्याने केलेले योगदान : (साहित्यविषयक, समीक्षाविषयक, दलित चळवळीविषयक) दलित साहित्य आणि विज्ञाननिष्ठा, दलित साहित्याचा आस्वाद व आकलन

संदर्भग्रंथ

१. दलित साहित्य : वेदना आणि विद्रोह डॉ. भालचंद्र फडके
२. दलित साहित्य : सिद्धान्त आणि स्वरूप यशवंत मनोहर
३. दलित साहित्यातील स्पंदने गो. म. कुलकर्णी
४. दलित साहित्य : एक चिंतन अर्जुन डांगळे
५. दलित साहित्य : एक क्रांती विज्ञान बाबुराव बागुल
६. दलित साहित्य : स्वाद आणि शोध यशवंत मनोहर

एम. ए. (मराठी) / १७

७.	दलित साहित्य	वामन निंबाळकर
८.	दलित साहित्य : दिशा आणि दिशांतर	दत्ता भगत
९.	दलित साहित्य : विचार आणि वैभव	डॉ. अनिल गजभिये
१०.	दलित नाटक : प्रेरणा आणि विकास	प्रा. शैलेश त्रिभुवन
११.	दलित चळवळ आणि साहित्य	डॉ. कृष्णा किरवले
१२.	दलित साहित्याचे निराळेपण	डॉ. प्रभाकर मांडे
१३.	अण्णाभाऊ साठे	विलास गिते (प्रा. बजरंग कोरडे)
१४.	दलित कविता	डॉ. म. सु. पाटील
१५.	दलित आत्मकथने	डॉ. वासुदेव मुलाटे
१६.	दलित रंगभूमी	डॉ. भालचंद्र फडके
१७.	निही पहाट	प्रा. रा. ग. जाधव
१८.	दलित वाङ्मय : प्रेरणा व प्रवृत्ती	डॉ. शंकरराव खरात
१९.	दलित साहित्य : एक अभ्यास	अर्जुन डांगळे
२०.	विद्रोहाचे पाणी पेटले आहे	डॉ. गंगाधर पानतावणे
२१.	मूल्यवेध	डॉ. गंगाधर पानतावणे
२२.	दलितांचे विद्रोही वाङ्मय	म. ना. वानखेडे
२३.	दलित साहित्य : एक आकलन	प्रा. बाळकृष्ण कवठेकर
२४.	गांधी आणि आंबेडकर	प्रा. गं. बा. सरदार
२५.	दलित साहित्य : प्रवाह आणि प्रतिक्रिया	गो. म. कुलकर्णी
२६.	मार्क्सवाद व दलित साहित्य	प्रा. वि. स. जोग
२७.	दलित स्त्रियांची आत्मकथने : स्वरूप आणि चिकित्सा	डॉ. मनोहर जाधव

एम. ए. (मराठी) / १८

**अभ्यासपत्रिका क्र ४ : ऐच्छिक विषय
किंवा २.**

मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी (प्रारंभ ते १९६०)

उद्देश

१. साहित्याभ्यासासंदर्भात साहित्य आणि संस्कृती यांच्यातील अनुबंधाचा शोध घेणे.
२. संस्कृतीची विविध अंगे आणि साहित्यनिर्मितीच्या प्रेरणा, साहित्यातील प्रवाह—प्रवृत्ती यांचा परस्परसंबंध जाणून घेणे.
३. मराठी साहित्य व महाराष्ट्र संस्कृती यांची जडणघडण, परंपरा, वळणे यांच्या परस्परसंबंधाचा शोध घेणे, अशा चिकित्सक अभ्यासाची क्षमता वाढविणे.

प्रथम सत्र : प्रारंभ ते १८१८

१. संस्कृती व स्वरूप, संस्कृती व साहित्य यांतील अनुबंध
२. महाराष्ट्र संस्कृतीचा उद्गम पूर्वपीठिका, अन्य प्रादेशिक संस्कृतीशी संबंध, मराठी भाषेचा उगम, मराठी साहित्याचा उगम.
३. मराठी साहित्याचे संस्कृत व प्राकृत आधार : साहित्यकृती, साहित्यप्रकार, साहित्याच्या संकल्पना
४. महाराष्ट्रातील धर्मपंथ व मराठी साहित्य (नाथ, महानुभाव, वारकरी, दत्त, समर्थ संप्रदाय)— परस्परसंबंध
५. महाराष्ट्रातील राजवटी आणि मराठी साहित्यनिर्मिती (यादवकालीन, बहामनीकालीन, शिवकालीन, पेशवेकालीन) — परस्परसंबंध.
६. साहित्यप्रसाराची मध्ययुगीन माध्यमे, प्रवचन, कीर्तन, भारुड, तमाशा, लावणी, रंगभूमी इ.
७. लोकसाहित्याचा मध्ययुगीन मराठी साहित्यावरील प्रभाव.

द्वितीय सत्र : इ. स. १८१८ ते १९६०

१. इंग्रजी सत्तेचा उदय, महाराष्ट्रीय जीवनातील स्थित्यंतरे आणि तत्कालीन मराठी साहित्य यांचा परस्परसंबंध.
२. धर्म व समजसुधारणांविषयक चळवळी आणि मराठी साहित्य यांचा परस्परसंबंध.
३. अर्वाचीन मराठी साहित्याचे पाश्चात्य व भारतीय आधार : साहित्यप्रकार, साहित्यकृती इ.

४. राजकीय विचारसरणी, स्वातंत्र्यविषयक चळवळी आणि मराठी साहित्य यांचा परस्परसंबंध.
५. मराठी साहित्य प्रचाराची अर्वाचीन माध्यमे
६. मराठी संस्कृती, मराठी साहित्य आणि समाजाची अभिरुची

संदर्भग्रंथ

१. साहित्य व संस्कृती दु. का. संत
२. संतवाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती गं. बा. सरदार
३. मराठी संतमंडळाचे ऐतिहासिक कार्य बा. र. सुठनकर
४. महाराष्ट्रीयीयांचे काव्यपरीक्षण श्री. व्यं. केतकर
५. मराठी वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन रा. श्री. जोग
६. महाराष्ट्र जीवन—खंड १ व २ संपा.- गं. बा. सरदार
७. महाराष्ट्राच्या सामाजिक जीवनातील स्थित्यंतरे भ. श्री. पंडित
८. अर्वाचीन मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी डॉ. स. दा. कऱ्हाडे
९. राजकीय चळवळ आणि मराठी नाट्यसृष्टी डॉ. श्रीधर शनवारे
१०. भारतीय प्रबोधन संपा.- मे. पु. रेगे
(भा. शं. भणगे गौरवग्रंथ)
११. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास—
खंड १ ते ६ (म. सा. परिषद, पुणे प्रकाशन)
१२. मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी : डॉ. गं. ना. जोगळेकर
व प्रा. गो. म. कुलकर्णी यांचे
लेख(म.सा.परिषद,
पुणे प्रकाशन)

एम. ए. (मराठी) / २०

१३. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास— खंड १ व २ ल. रा. पांगारकर (आवृत्ती २) १९७२च्या ग्रंथाची प्रस्तावना: डॉ. रा. शं. वाळिंबे
१४. १९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची सामाजिक पुर्नघटना डॉ. रा. शं. वाळिंबे
१५. वाटा आणि वळणे प्रा. गो. म. कुलकर्णी
१६. युरोपियनांचा मराठीचा अभ्यास व सेवा डॉ. श्री. म. पिंगे
१७. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास—भाग १ डॉ. अ. ना. देशपांडे
१८. यादवकालीन महाराष्ट्र डॉ. मु. ग. पानसे
१९. पेशवेकालीन महाराष्ट्र (भाग १ व २) वा. कृ. भावे
२०. महाराष्ट्र संस्कृती डॉ. पु. ग. सहस्रबुद्धे
२१. महाराष्ट्र संस्कृती : घडण व विकास प्रा. शेणोलीकर
२२. पाच भक्तिसंप्रदाय डॉ. रं. रा. गोसावी
२३. अर्वाचीन मराठी गद्याची उत्क्रांती डॉ. कृ. भि. कुलकर्णी
२४. वि. कृ. चिपळूणकर : काल आणि कर्तृत्व ग. त्र्यं. माडखोलकर
२५. मराठी ग्रंथनिर्मितीची वाटचाल शं. गो. तुळपुळे
२६. संशोधनाची क्षितिजे संपा.- भा. ल. भोळे
२७. ज्ञानेश्वरांचे श्रोतृसंवाद डॉ. द. भि. कुलकर्णी
२८. संशोधन शलाका डॉ. सुरेश म. डोळके
२९. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना डॉ. द. दि. पुंडे
३०. मराठी लोकांची संस्कृती इरावती कर्वे
३१. महाराष्ट्र संस्कृती इरावती कर्वे

अभ्यासपत्रिका क्र. ४ : ऐच्छिक विषय
किंवा ३. तौलनिक साहित्याभ्यास व भाषांतरमीमांसा

उद्दिष्ट

मराठी साहित्याचा अभ्यास करणाऱ्या विद्यार्थ्यांस इतर भारतीय भाषांमधील आणि जागतिक भाषांमधील साहित्याची ओळख व्हावी, त्यातून त्यांचा दृष्टिकोन अधिक विशाल व्हावा यासाठी या अभ्यासपत्रिकेची रचना करण्यात आली आहे. तसेच, आधुनिक काळात भाषांतरांना/ भाषांतरित साहित्याला महत्त्व प्राप्त होईल, हे लक्षात घेऊन मीमांसेचाही अभ्यास होणे गरजेचे आहे.

प्रथम सत्र :

१. तौलनिक साहित्याभ्यासाचे स्वरूप
२. वाङ्मयीन प्रभावाची संकल्पना (Literary Influence)
३. राष्ट्रीय साहित्याची संकल्पना
४. विश्व साहित्याची संकल्पना

द्वितीय सत्र :

१. भाषांतर म्हणजे काय? भाषांतराचे प्रकार व कार्य
भाषांतर, अनुवाद, रूपांतर
२. अभिजात साहित्याच्या भाषांतराच्या समस्या
३. वेगवेगळ्या वाङ्मयप्रकारांचे भाषांतर

अभ्यासार्थ साहित्यकृती

मराठीतील २ व अनुवादित २ अशा साहित्यकृती घेऊन तौलनिक साहित्याभ्यास व्हावा. जून २००२ पासून पुढील दोन वर्षांसाठी अनुवादित अशा साहित्यकृतींचा अभ्यास करावयाचा आहे.

१. शेषप्रश्न	शरदचंद्र
२. सुशीलेचा देव	वा. म. जोशी
३. हयवदन	गिरीश कर्नाड
४. एक शून्य बाजीराव	चि. त्र्यं. खानोलकर

संदर्भग्रंथ

१. तौलनिक साहित्याभ्यास:
तत्त्वे आणि दिशा	संपा.: - चंद्रशेखर जहागिरदार
२. तौलनिक साहित्याभ्यास	वसंत बापट (मौज प्रकाशन)
३. तुलनात्मक साहित्याभ्यास	आनंद पाटील (मेहता)
४. Translation Studies	Susan Bassnett - Mc Guire
५. After Babel	George Steiner
६. Stylistics of Literary
Translation	Vilas Sarang
७. भाषांतरमीमांसा	डॉ. कल्याण काळे,
डॉ. अंजली सोमण
८. भाषांतर	संपा.- डॉ. रमेश वरखेडे

अभ्यासपत्रिका क्र. ४ : ऐच्छिक विषय
किंवा ४. वाङ्मयेतिहासलेखनविद्या

उद्दिष्टे

१. विद्यार्थ्यांमध्ये वाङ्मयाच्या इतिहासाचा सापेक्ष अभ्यास करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
२. वाङ्मयीन प्रेरणा आणि वाङ्मयाचा प्रवाह यांचे स्वरूप जाणून घेणे.
३. वाङ्मयातील परंपरा आणि नवता यांची तत्त्वे आणि सूत्रे निश्चित करण्यास शिकणे आणि त्यानुसार वाङ्मयकृतींचा, लेखकाचा, वाङ्मयप्रकाराचा विशिष्ट कालखंडाचा अभ्यास करण्याच्या रीती आत्मसात करणे.
४. वाङ्मयेतिहासविद्या (Literary Historiography) या नव्यानेच उदयास आलेल्या ज्ञानशाखेचा परिचय करून घेणे.

प्रथम सत्र

१. इतिहासाचे तत्त्वज्ञान : स्थूल ओळख
इतिहासाची संकल्पना, विविध व्याख्या, स्वरूप, इतिहासलेखनासंबंधीच्या विविध उत्पत्ती, ऐतिहासिक स्थित्यंतराचे स्वरूप, इतिहास व वाङ्मयेतिहास यांतील अनुबंध, वाङ्मयेतिहास व अन्य प्रकारचे इतिहास यांतील भेदरेषा.
२. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना
वाङ्मयेतिहास म्हणजे काय? वाङ्मयेतिहासाची व्याख्या व स्वरूप
वाङ्मयेतिहास व संशोधन, वाङ्मयेतिहास व टीकाशास्त्र
वाङ्मयेतिहास : वाङ्मयाभ्यासाचे एक स्वतंत्र अभ्यासक्षेत्र
३. वाङ्मयेतिहासाच्या संकल्पनेचा उदय
(अ) पाश्चात्य संकल्पनाविचार- थॉमस वार्टन, एच. ए. तेन, कझामियाँ.
आर. एस. क्रेन, हॅन्स रॉबर्ट जॉस इ.
(आ) भारतातील संकल्पनाविचार :
१. वि. का. राजवाडे, श्री. व्यं. केतकर, दि. के. बेडेकर.
गो. म. कुलकर्णी, डॉ. म. रा. जोशी इ.

एम. ए. (मराठी) / २४

२. सुजित मुखर्जी, श्रीनिवास प्रधान, गणेश देवी, शिशिरकुमार दास इ.

३. वाङ्मयेतिहास लेखनाचे प्रकार

स्वरूपावरून पडणारे प्रकार :

- १) कालक्रमवाचक वाङ्मयेतिहास
- २) अनुबंधवाचक वाङ्मयेतिहास
- ३) रूपलक्ष्यी किंवा सौंदर्यलक्ष्यी वाङ्मयेतिहास
- ४) समग्रलक्ष्यी वाङ्मयेतिहास

लेखनरीतीवरून पडणारे प्रकार :

- १) लेखकांनुसार वाङ्मयेतिहास
- २) वाङ्मयप्रकारांनुसार वाङ्मयेतिहास
- ३) वृत्तिप्रवृत्तिनुसार वाङ्मयेतिहास

वाङ्मयेतिहासकारांसमोरील उद्दिष्टांनुसार पडणारे प्रकार :

- १) बृहद्वाङ्मयेतिहास
- २) कालखंडलक्ष्यी वाङ्मयेतिहास
- ३) वाङ्मयप्रकारलक्ष्यी वाङ्मयेतिहास
- ४) प्रदेशनिष्ठ किंवा भूगोलनिष्ठ वाङ्मयेतिहास
- ५) दृष्टिकोननिष्ठ वाङ्मयेतिहास

५. वाङ्मयेतिहास विचारातील काही नवसंकल्पना

वाङ्मयेतिहासाची सामग्री, वाङ्मयाचा भूगोल, वाङ्मयीन घटना, वातावरण, वाङ्मयीन परंपरा, वाङ्मयेतिहासलेखनाची ध्येये व उद्दिष्टे, वाङ्मयेतिहासलेखन- स्वभाषकांसाठी व परभाषकांसाठी, वाङ्मयेतिहासाचे पुनर्लेखन, कालपट, वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी. वाङ्मयेतिहासाकरिता वाचनपाठ.

द्वितीय सत्र

१. बहुभाषिक राष्ट्रातील वाङ्मयेतिहासाचे स्वरूप

भारतीय वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना

मराठी वाङ्मयाचा भारतक्षेत्रीय अभ्यास व इतिहास

२. वाङ्मयेतिहासलेखनातील समस्या व अडचणी
(अ) तात्त्विक व तांत्रिक
(आ) मराठी वाङ्मयेतिहासविषयक :
 १. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयेतिहासलेखनातील समस्या व अडचणी
 २. आधुनिक मराठी वाङ्मयेतिहासलेखनातील समस्या व अडचणी
- (इ) महाराष्ट्रातील मध्ययुगीन / अर्वाचीन मराठी वाङ्मय व मराठी वाङ्मयेतिहास
३. मराठी वाङ्मयेतिहास लेखनाचा इतिहास
१. वि. ल. भावे ते म. सा. परिषद प्रकल्प : धावता समालोचनात्मक आलेख
२. मराठी वाङ्मयाचे इंग्रजी, हिंदी व अन्य भाषांमधील वाङ्मयेतिहास-लेखन (स्थूल मीमांसा)
३. वाङ्मयेतिहासकारांचे कार्य (स्थूल मूल्यमापन)
वि. ल. भावे, मा. गो. रानडे, ना. भ. पावगी, ग. रं. दंडवते, वि. सी. सरवटे, वि. पां. नेने, ल. रा. पांगारकर, बाळकृष्ण अनंत भिडे, ह. श्री. शेणोलीकर, ल. रा. नासिराबादकर, श्री. म. पिंगे, चि. नी. जोशी, कृ. ग. कवचाळे, वि. पां. दांडेकर, अ. ना. देशपांडे. रा. श्री. जोग, प्र. न. जोशी, कुसुमावती देशपांडे, शं. गो. तुळपुळे, गो. म. कुलकर्णी, व. दि. कुलकर्णी, म. न. अदवंत, गो. चिं. भाटे, मा. क. नाडकर्णी, श्री. ना. बनहट्टी, प्र. वा. बापट, ना. वा. गोडबोले, गं. ना. जोगळेकर, स. गं. मालशे, बा. गं. चव्हाण.
४. मराठीतील वाङ्मयेतिहास विचारांची वाटचाल
१९४७ पर्यंतचा मराठी वाङ्मयेतिहास विचार
माटे-बेडेकर वाद (१९४७ ते १९५४)
माटे-बेडेकर मराठी वाङ्मयेतिहास विचार

(अ) मराठी

१. इतिहासांचे तत्त्वज्ञान : सदाशिव आठवले : (प्राज्ञपाठशाळा, वाई)
दु. आ. १९६८
२. वाङ्मयेतिहास : सद्यःस्थिती आणि अपेक्षा : गो. म. कुलकर्णी व
दत्तात्रेय पुंडे (मेहता, पुणे १९९५)
३. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना : संपा. दत्तात्रेय पुंडे (प्रतिमा, पुणे
१९९४)
४. साहित्यचिंतन : संपा. - व. दि. कुलकर्णी (मुंबई विद्यापीठ प्रकाशन,
१९८३) (लेख क्र. १ ते ४)
५. मराठी वाङ्मयेतिहासाची प्रस्तावना : डॉ. रा. शं. वाळिंबे (विदर्भ
मराठवाडा बुक कं., १९७३)
६. इतिहास म्हणजे काय? ई. एच. कार (अनु. वि. गो. लेले, कॉन्टिनेन्टल,
पुणे)
७. वाङ्मयेतिहासलेखन (स्वरूप व समस्या) : डॉ. विद्यागौरी टिळक
(प्रतिमा, पुणे).
८. मराठी वाङ्मयाची सद्यःस्थिती : पुंडे, टिळक (स्नेहवर्धन पुणे)

(आ) इंग्रजी

1. Butterfield Herbert, Man of His Past, Cambridge
University Press, 1969
2. Carr E. H., What is History?, Penguin Books (any
available edition)
3. Cohen Ralph (Ed.), New Directories in Literary History,
Routledge and Kagan Pual, London, 1974.
4. Collingwood, The Idea of History, Oxford University
Press.
5. Elton G. R., The Practice of History, Fountana Press,
London, 1987

6. Tosh John, The Pursuit of History, Longman, London & New York, 1984
7. Walsh W. H., An Introduction to Philosophy of History, Hutchinson & Co., London, 1977
8. R. s. Crane, Critical & Historical Principles in Literary History, University of Chicago Press, Chicago, 1967.
9. Devy G. H., Many Heros, Orient Longman, Hyderabad, 1997.
10. Mukhargee Sujit, Some Positions on a Literary History of India, Central Institute of Indian Languages, Mysore, 1981.
11. Mukhargee Sujit, Towards a Literary History of India, Indian Institute of Advanced Study, Simla, 1975.
12. Parkins David (Ed.), Therotical Issues in Literary History, Harward University Press, Cambridge, 1991.
13. Pakins David, Is Literary History Possible : The Johns Hopkins University Press, Baltimore in London, 1993.

**अभ्यासपत्रिका क्र. ४ : ऐच्छिक विषय
किंवा ५. अलंकार, छंद आणि व्याकरण**

उद्दिष्टे

१. अलंकार, छंद आणि व्याकरण यांच्या तात्त्विक भूमिका समजावून घेणे.
२. अलंकार आणि छंद यांचे काव्यातील स्थान आणि व्याकरणाचे भाषेतील स्थान निश्चित करण्याची क्षमता निर्माण करणे.
३. अलंकार, छंद आणि व्याकरण याविषयीच्या मराठीतील विचारांची माहिती करून घेणे.

प्रथम सत्र : अलंकार आणि छंद

१. अलंकार आणि छंद यांच्या संकल्पनांचे स्वरूप आणि व्याख्या
२. त्यांच्या संबंधातील संस्कृतमधील पूर्वपीठिका
३. अलंकार आणि छंद यांचे काव्यरचनेतील कार्य
४. अलंकार, छंद आणि मुक्तछंद यांचे मराठीतील चिंतन

द्वितीय सत्र : व्याकरण

१. व्याकरण म्हणजे काय? व्याप्ती व मर्यादा
२. व्याकरण आणि भाषा—परस्परसंबंध
३. व्याकरणाचे प्रकार- आदेशात्मक, वर्णनात्मक, तुलनात्मक आणि ऐतिहासिक
४. मराठीतील वर्ण, शब्द आणि वाक्यविचार- व्याकरणविषयक मराठीतील चिंतन

संदर्भग्रंथ

१. अलंकारप्रदीप	डॉ. ग. त्र्यं. देशपांडे, पु. गो. निजसुरे
२. काव्यविभ्रम	प्रा. रा. श्री. जोग
३. अलंकारमंजूषा	बाळुताई खरे
४. काव्याची भूषणे	म. वा. धोंड
५. नवे अलंकार	रा. अ. काळेले

एम. ए. (मराठी) / २९

६. भारतीय साहित्यशास्त्र	डॉ. ग. त्र्यं. देशपांडे
७. भारतीय काव्यशास्त्राची उत्क्रांती	डॉ. वा. के. लेले
८. काव्यप्रकाश	संपा.- कृ. श्री. अर्जुनवाडकर, अरविंद मंगरुळकर
९. Sanakrit Poetics	सुशीलकुमार डे
१०. काव्यालोचन	द. के. केळकर
११. पद्यप्रकाश	मा. त्रिं. पटवर्धन
१२. छंदोरचना	मा. त्रिं. पटवर्धन
१३. मराठी छंदोरचनेचा विकास	ना. ग. जोशी
१४. तुलनात्मक छंदोरचना	ना. ग. जोशी
१५. पद्यमीमांसा	वि. ज. सहस्रबुद्धे
१६. मराठी छंद	वि. ना. राजवाडे
१७. विचारसमीक्षा	वि. ना. राजवाडे
१८. अनिलांची कविता :	
स्वरूप आणि आविष्कार	डॉ. पंडितराव पवार
१९. शास्त्रीय मराठी व्याकरण	मो. के. दामले
२०. मराठी व्याकरणातील निबंध	कृष्णशास्त्री चिपळूणकर
२१. मराठी व्याकरणातील मूलतत्त्वे	ग. ह. केळकर
२२. आधुनिक मराठी कवितेचे उच्चस्तर व्याकरण	म. पां. सबनीस
२३. मराठी व्याकरणाचा पुर्नविचार	अरविंद मंगरुळकर
२४. मराठीचे अंतरंग	गो. कृ. मोडक
२५. महाराष्ट्र प्रयोगचंद्रिका	संपा.- कृ. श्री. अर्जुनवाडकर
२६. मराठी व्याकरण : काही समस्या	डॉ. प्र. ना. दीक्षित
२७. मराठी व्याकरणाचे व्याकरण	कृ. पां. कुलकर्णी, ग. मो. पाटील
२८. मराठीचे व्याकरण	डॉ. लीला गोविलकर

एम. ए. (मराठी) / ३०

२९. मराठीचे व्याकरण :
वाद आणि प्रवाह कृ. श्री. अर्जुनवाडकर
३०. मराठी व्याकरणाची कुलकथा अ. का. प्रियोळकर
३१. मराठी व्याकरणकार
आणि व्याकरण मो. स. मोने
३२. मराठी भाषेची घटना रा. भि. जोशी
३३. मराठी प्रमाणभाषेचे स्वरूप सुहासिनी लद्दू
३४. मराठी व्याकरणविवेक प्रा. मा. ना. आचार्य
३५. मराठी छंदोरचना
(लयदृष्ट्या पुनर्विचार) ना. ग. जोशी